

מסילת ישרים

על עצה, נקמה ולשון הרע – מסילת ישרים יא

הרב חיים סבתו

בענין נתינת העצה, שנינו בתורת כהנים (ויקרא יט): ולפני עור לא תתן מכשל, לפני סומא בדבר. אמר לה, בת פלוני מהי לכהנה? אל תאמר לו, כשרה, והיא אינה אלא פסולה. היה נוטל כך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו וכו', ואל תאמר לו מכר שדך וקח לה חמור, ואתה עוקר עליו ונוטלה ממנו. שמא תאמר, עצה יפה אני נותן לו, הרי הדבר מסור ללב, שנאמר, ויראת מאלהיה.

נמצאנו למדים, שבין הדבר שיכול להיות נוגע בו, בין בדבר שאינו נוגע בו כלל, חיב אדם להעמיד את הבא להתייעץ בו על האמת הזר והברור.

ותראה שעמדה תורה על סוף דעתם של רמאים, דלאו בשופטני עסקינו, שיעצו עצה שרעטה מפרסמת ונגלית, אלא בחכמים להרע, אשר יתנו עצה לחבריהם שלפי הנגלה בה יש בה מן הרוח אל חברו באמת, אה סוף הענין אינו לטובתו של חברו כי אם לרעתו ולהנאתו של המיעץ. על כן אמרו, שמא עצה יפה וכו', והרי הדבר מסור ללב וכו'.

וכמה נכשלים בני האדם באלה החטאים יום יום בהיותם קרואים והולכים לתקוף חמדת הבצע. וכבר התבאר גדל עונשם בכתוב (דברים כז): ארור משגה עור בדברך.

אה זאת היא חובת האדם הישר, כאשר יבוא איש להתייעץ בו, יעצוהו העצה שהיה הוא נוטל לעצמו ממש, מבלי שישקוף בה אלא לטובתו של המתיעץ, לא לשום תכלית אחר, קרוב או רחוק שיהיה.

ואם יאירע שיראה הוא הזק לעצמו בעצה ההיא, אם יכול להוכיח אותה על פניו של המתיעץ, יוכיחהו. ואם לאו, יסתלק מן הדבר ולא יעצוהו. אה על כל פנים, אל יעצוהו עצה שתכליתה דבר זולת טובתו של המתיעץ, אם לא שכונת המתיעץ לרעה, שאז ידאי מצוה לרמותו, וכבר נאמר (תהלים יח): ועם עקש תתפתל, וחושי הארץ יוכיח.

הרכילות ולשון הרע, כבר חמרו נודע וגדל ענפו כי רבו מאד, עד שכבר גזרו אמר חכמים זכרונם לברכה במאמר ששכר הזכרתי (ב"ב קסה): וכלם באבק לשון הרע.

ואמרו (ערכין טו): היכי דמי לשון הרע, כגון דאמר היכא משתכח נורא אלא בי פלגיא, או שיספר טובתו לפני שונאיו, וכל כיוצא בזה, אה על פי שנראים דברים קלים ורחוקים מן הרכילות, הנה באמת מאבק שלו הם.

כללו של דבר, הרבה דרכים ליצר. אבל כל דבר שיוכל להולד ממנו נזק או בזיון לחברו בין בפניו בין שלא בפניו, הרי זה בכלל לשון הרע השנאוי ומתעב לפני המקום, שאמרו עליו (שם): כל המספר לשון הרע כאלו כופר בעקר, וקרא כתיב (תהלים קא): מלשני בסתר רעהו אותו אצמית.

דף מקורות

גם השנאה והנקימה קשה מאד לשימלט ממנה לב היותל אשר לבני האדם, כי האדם מרגיש מאד בעלבונותיו ומצטער צער גדול, והנקמה לו מתוקה מדבש, כי היא מנוחתו לבדה.

על כן לשיהיה בכוח לעזב מה שטבעו מכריח אותו ויעבר על מדותיו, ולא ישנא מי שיהעיר בו השנאה, ולא יקום ממנו בהזדמנו לו שיוכל להנקם, ולא יטור לו, אלא את הכל ישכח ויסיר מלבו כאילו לא היה, חזק ואמיץ הוא.

והוא קל רק למלאכי השרת שאין ביניהם המדות הללו, לא אל שכני בתי חמר אשר בעפר יסודם. אמנם גזרת מלך היא, והמקראות גלויים באר היטב, אינם צריכים פרוש, (ויקרא יט): לא תשנא את אחיך בלבבך, לא תקום ולא תטור את בני עמך (שם).